

ADALÉKOK A MAGYARORSZÁGI TERMÉSZETBUVÁROK ÉLETRAJZÁHOZ.

J. C. Poggendorff, az *Annalen der Physik und Chemie* sok érdemű szerkesztője 1863-ban egy nagy terjedelmű s rendkívül becses munkát bocsátott közre „*Biographisch-Literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften*, enthaltend Nachweisungen über Lebensverhältnisse und Leistungen von Mathematikern, Astronomen, Physikern, Chemikern, Mineralogen, Geologen usw. aller Völker und Zeiten“ cím alatt. E munkájában Poggendorff nem kevesebb mint 8447 természetbuvár életviszonyairól és tudományos működéséről közöl adatokat, a leghitelesebb irodalmi forrásokat követve mindenütt, és figyelmét minden nép, minden kor természettudósaira kiterjesztve egyaránt. Poggendorff munkája valódi nemzetközi pantheon, melyben helyet foglalhat és kell hogy helyet foglaljon minden tudós, ki az exact természettudományok terén irodalmilag működött, akárhol rengették is bölcsőjét, és akármely nyelven művelte is a természettudományt.

A *Biographisch-Literarisches Handwörterbuch* megjelenése óta folyvást érdekelt megtudnom, mely arányban és mely tudósai által van Magyarország e pantheonban képviselve. Egykori tanítványom, Gonda Béla műegyetemi hallgató szíves közreműködésével kinyerjéztünk a 192 nyomtatott ívre terjedő névtárból minden adatot, a mi magyarországi vagy Magyarországon működött természettudósra vonatkozik. E jegyzékből, melyet a Természettudományi Közlöny egész terjedelmében fog közölni, kitűnik, hogy a 8447 tudós közül 91 és így az egésznek körülbelül egy századrésze magyarországi, de kitűnik továbbá az is, hogy sok érdemes magyar tudós, kikről a jelenleg működő természetánárainknak még köztudomásuk van, *hiányzik a gyűjteményből*. E hiányért Poggendorffot legkevésbé sem lehet okolni. Az alább közlött kivonat eléggé meggyőzhet mindenkít, hogy ő a legnagyobb lelkiismeretességgel felhasználta a rendelkezésére jutott forrásokat. Irodalmunk elszigeteltsége s bibliographiánk nem léte megmagyaráz mindent.

Szerencsére a baj olyan, hogy azon egy kis ügyszeretettel sokat lehet enyhíteni. A *Biographisch-Literarisches Handwörterbuch* oly természetű munka, mely soha sem lesz, mert nem is lehet teljes és tökéletes. Bár mily gonddal dolgozzák is ki az efféle lexicon, időjártával pótkötetre lesz szükség.

És éppen az a körülmény, hogy a Poggendorff-féle lexicon első pótkötetéhez már Európaszerte gyűjtik az anyagot, indított bennünket e sorok közzétételére. Mint mondtuk, egy kis ügyszeretettel

még kipótolhatnók a pótkötetben a törzsmunka észrevett hiányait. Irodalom-történéseink, a főiskolák és tanító-szerzetek szaktanárai, könyvtárnokai pár hó alatt összeadhatnák a szükséges anyagot. A Természettudományi Közlöny szerkesztősége a legnagyobb örömmel közölni fog minden megbízható adatot, s a legnagyobb készséggel vállalkozik arra is, hogy a hozzá beküldött adatokat rendszeresen egybe állítva Poggenдорffnak kezeihez juttassa.

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy mi van meg a törzsmunkában, s hogy ehhez képest mi még a pótlendő. E végből jónak látja a Természettudományi Közlöny szerkesztősége a főnebb említett kivonatot egész terjedelmében közölni.

Az érdeklött tudománybarátokat végül arra kérjük, sziveskednének a birtokukban levő adatokat, bár mily csekélyeknek látszasanak is, minden aggodalom nélkül beküldeni. A világ is csak párányi részecsek összetételéből áll.

SZILY KALMÁN.

A magyarországi vagy Magyarországon működött természet- tudósok életviszonyairól és természettudományi működéséről Poggen- dorff lexikonjában a következő adatok föglaltatnak:

1. A d a m i Pál. — Az állatgyó- gyászat tanára Bécsben, előbb ragály- orvos Horvátországban;

született: 1739 július 9-én Trencsén.

meghalt: 1795 szept. 21-én Bécsben.

Specimen hydrographiae Hungaricae, sistens aquas communes, thermas et acidulas Comitatus Trencsiniensis, physice, chemice, et medice examinatus, Bécs, 1780.

2. A d a n y i András. — Jezsuita, hit- és bölcsészettudor, a bölcsészet tanára a nagyszombati főis- kolában, végre a szerzet feloszlatása után az esztergomi gymnasium igaz- gatója;

szül. 1716 decz. 28, Dormánd.

megh. 1795 okt. 13, Esztergom.

Institutiones physicae generalis, Tyr- naviae 1755.

3. A k a i Kristóf. — Jezsuita, bölcsészettudor s tanár a kassai főis- kolában;

szül. 1706 márczius 25, Hradna, Tren- csénmegye.

megh. 1766 márcz. 28, Turóc.

Cosmographia cum continuatione, Cas- soviae 1741.

Természettudományi Közlöny, III. kötet.

4. A m b s c h e l Antal. — Jezsuita, a természettan tanára a lai- bachi lyceumon, azután a termé- szettan és eröműtan tanára a bécsi egyetemen, később olvasó kanonok a pozsonyi káptalannál;

szül. 1751 márcz. 9, Győr.*

meg. 1821 jul. 14, Pozsony.

* szül. 1749 decz. 10, Zirkniz, Krajna.

Diss. de centro gravitatis et de motu in genere, Labacii 1780. Elementa physices e phaenomenis et experimentis deducta, Vindob. 1807. — Elementa mathematices, 3 Vol., Ib. 1807—1809. Anfangsgründe d. allgem. auf Erseheinungen und Versuche gebauten Naturlehre, drei Abhandl., Wien, 1791—92. Németre fordította: Herbert J., Diss. de vi electrica aquae, Labacii 1778.

5. A u g u s t i n a b Hortis Krisztián. — Először gyakorló orvos Kézsmárkon, azután Bécsben II. Ferdinánd császár udvari orvosa, ennek halála után falusi jószágán lakott Nagy-Lomniczon. Ösatyja Sámuelnek;

szül. 1598 decz. 6, Kézsmárk.

megh. 1650 aug. 21, Nagy-Lomnicz.

Kéziratban hátrahagyott munkái:
De balsamo hungarico és De gemmis Hungariae. — Az „ab Hortis“ melléknevet a botanikus kert felügyeleteért nyerte, melyet császári parancsra Bécsben felállított.

6. Augustin ab Hortis Samuel. — Először aligazgató Kézsmárkon, azután szombatfalvi lelkész;

szül. 1729, aug. 26, Nagy-Lomnicz,
megh. 1792, aug. 5, Szombatfalva.

De methodo generali construendi omnes aequationes algebraicas, 1756. Ásványtani értekezések ausztriai folyóiratokban.

7. Bachmann József. — A vegytan és bányászat tanára a selmeczi bányász-akadémián;

szül.
megh. 1849, jan. Selmecz.*

Chemische Abhandl. über d. Mangan, Wien, 1829. Versuche über d. Mangan u. die Manganoxyde. (Schweig. Journ. 1829. LV.)

* Német érzelmei miatt magyar származású tanítványai által saját házának ajtajára akasztatott fel. (V. ö. a czikk végét.)

8. Bartacovics József. — Jezsuita, a bölcsészet, szónoklat, történet stb. tanára a kassai főiskolában;

szül. 1722, márcz. 19, Szalაკucz, Nyitra megye,

megh. 1763, april 15, Kassa.

Metallurgicon seu de cultura fodinarum auri et argenti, Libr. II. Carmen cum Indiculo vocabulorum quorundam ad Aurariam Argentariamque spectantium, Pt. II., Tyrnaviae 1748.

9. Batthyány Ignác gr. — Erdélyi püspök Károlyfehérvárott, cs. kir. valóságos belső titkos tanácsos;

szül. 1741. jan. 30, Németh-Újvár,
megh. 1798, nov. 17, Károlyfehérvár.

Kedvelője és előmozdítója a csillagászatnak (lásd Bode-féle csillagászati évkönyv III-ik pótkötet, 120.) Saját költségén építtetett Károlyfehérvárott egy csillagász-tornyot, melyről annak első csillagásza Mártonfi Antal irt: Initia astronomica speculae Batthianae Albensis in Transylvania, Albae Carolinae 1798.

10. Benkő Ferencz. — Református lelkész Nagy-Enyeden Erdélyben, irt: Magyar ásványtant, Kolozsvár 1786.

11. Benkő Samuel. — Gyakorló orvos és sebész Miskolczon, Borsod megyében;

szül. 1743, Erdély.

megh. 1825, april végén, Miskolcz.

Ephemerides meteorologico-medicae Annorum 1780—93 in toto Comitatu Borsodlensii, signanter in Regio. Camerali Oppido Miskolcz factae, 5 Vol. Vindb. 1794. Novae Ephemerides astronomico-medicae Annorum 1794—1801 etc. Ib. 1802.

12. Bogdanich Dániel. — Segéd a pesti csillagdnánál.

szül. 1762, Verőcze.

megh. 1802, jan. 31, Pest.

Formulae pro spatiiis rectilineis, aut quae in hac resolvi possunt, per lineas parallelas dividendis, Pestini 1786. — A kormány megbízása folytán készített számos földrajzi helymeghatározást Magyarországon (Zach, Monatl. Corr. I., III., IV., VII.). Csillagászati észleletek az Ephemerides Vindobon.-ben.

13. Born Ignác. — Jezsuita, de csak 16 hónapig, azután külföldi utazása után, 1770-ben ülnök a prágai pénzverő és bányász-mesteri hivatalban, 1776-ban Bécsbe hivatott a császári természettárt rendezni és leírni, végre 1779-ben valóságos udvari tanácsos a pénz- és bányász-ügyi udvari kamaránál, Bécsben.

szül. 1742, decz. 26, Károlyfehérvár, Erdély,

megh. 1791, jul. 24, Bécs.*

Lithophylacium Bornianum seu Index fossilium quae colligit et in classes ac ordines disposuit, 2 Pt. Pragae 1772 et 1775. Über einen ausgebrannten Vulkan bei der Stadt Eger, 1742. Briefe über mineralog. Gegenstände, Frankf. u. Leipz. 1774. Index rerum naturalium musei Vindobonensis, Viennae 1778. Testacei musei caesarei Vindobonensis, Ib. 1780. kiadta e gyűjteményt: Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen etc. (melyet ő alapított; ez volt szülője a k. cseh tud. társaságnak). 6 Bände, Prag, 1775—84 (abban töle; Üb. d. Topas d. alten u. d. Chrysolith d. Plinius (II.); Versuch e. Mineralgeschichte d. Salzkammerguts (III.); Üb. d. Anwend. d. Conchylien- u. Petrefactenkunde auf d. physikal. Erdbeschreibung (IV.); Nachr. vom gedieg. Spiessglanzkönig in Siebenbürgen (V.); Továbbá: Physikalische Arbeiten der Einträchtigen Freunde. (Az egyetértéshez címzett kömüves páholy) 2 Jahrgang, Wien 1783—88. (Ebben is töle értekezések). Üb. das Anquicken der gold- und silberhaltigen Erze etc. Ib. 1786. Catalogue de la collection des fossiles de Mad. Eleon de Raab, Ib. 1790: Trebra F. W.-vel: Bergbaukunde, 2

Bände, Leipzig 1789—90. Bestätigte Reduction der alkalischen Erden (Crell. chem. Ann. 1790, 91 és 99). Über eine neue Steinart, den Pyrophan (Ib. 1799): Mineralog. Nachrichten (Ib. 1791), Relatio de aurilegio Daciae transalpinæ (N. Act. Acad. Nat. Cur. VIII).

* Megh. 1794, jul. 25.

14. Bruna Xavér Ferencz.

— Jezsuita, hit- és bölcsészettudor, először segéd a budai csillagdnánál, később a felsőbb mennyiségtan tanára a pesti egyetemen;

szül. 1745, szept. 14, Zágráb, Horvátország,

megh. 1817, Pest.

1785-től rendes meteorológiai észleleteket tett a mannheimi társulat részére, melynek tagja volt.

15. Buchholz György. —

Lelkész, először tanító Nagy-Palugyán, később Kézsmárkon Szepesmegyében. A „Leopoldin. Acad.” tagja.

szül. 1688, nov. 3, Kézsmárk,

megh. 1737, aug. 3.

Über die Winde, welche auf dem Gipfel der Karpathen wehen. Relation vom Goldwerk zu Jaraba in der Zölyomer Gespanschaft (N. Breslauer Sammlung 1726).

16. Butschany Mátyás. —

Bölcsészettudor, egy ideig magántanár a göttingai egyetemen, azután magánzó Hamburgban;

szül. 1731, febr. 10, Ó-Zólyom,*

megh. 1796, aug. 2, Hamburg.

Diss. de fulgure et tonitru ex phenomenis electricis, pt. I. et II., Gött. 1757. Eine Unvollkommenheit der Blitzableiter nebst ihrer Verbesserung, Hamburg 1787. Die Sommerwolken sind Schneewolken (Beiträge z. Hannöv. Magazin 1761). Der Blitz entsteht nicht durch Entzündung einiger brennbaren Theilchen, die in der Luft schweben, und ist auch kein Feuer. (Ib. id.)

* szül. 1730.

17. Domin József Fer. —

Jezsuita, tanár a győri, zágrábi és pécsi főiskolákon, végre a természet-tan tanára a pesti egyetemen s zágrábi kanonok;

szül. 1754, jan. 28, Zágráb.

megh. 1819, jan. 18, Zágráb.*

Diss. physica de aeris factitii genere natura et utilitatibus, Jaurini 1784. Sono campanarum fulmina promoveri potius quam

prohiberi, Quinque-Ecclesiis 1786. Commentatio de electricitate medica in Regio Musaeo Quinque-Ecclesiensi instituta. Ib. 1790. Commentatio altera de electricitate medica etc. Pestini 1793. Ars electricitatis, Ib. 1794. Ars electricitatem aegriss tuto adhibendi, Ib. 1794. Lampadis electricae optimae notae descriptio etc. Ib. 1799.

szül. jan. 27, megh. jan. 19.

18. Dudith András. —

Először tinaí püspök Dalmatiában, azután pécsi püspök, később a pápa által letétetett s átok alá vetetett (mivel megnősült), mindazáltal I. Ferdinánd császártól különféle küldetés-sel lett megbízva Lengyelországban;

szül. 1533, febr. 6, Buda mellett,

megh. 1589, febr. 23, Boroszló.

Commentariolus de cometarum significatione et Dissertationes novae de cometis, Basileae 1579.

19. Dugonics András. —

A kegyes tanítórend tagja, az elemi és alkalmazott mennyiségtan tanára Nagyszombatban, Budán és Pesten 1774—1807.

szül. 1740, okt. 18, Szeged,

megh. 1818, jul. 26, Pest.

Magyar Tudakosság (Mathesis pura) 1783.

20. Eszterházy Károly gr.

— Egri püspök;

szül.

megh. 1799, márcz. 16, Eger.

Egerben saját költségén állíttatott fel egy csillagdnát, melyben Madarassy lelkész és későbbi városi plébános tett észleleteket. (Lásd: Bode's Jahrb. 1780, 1783 u. Suppl. III. és Heil's Ephemeriden).

21. Felbiger János Ignác.

Apát és a „fürstl. Augustiner-Stift bei unserer Lieben Frauen“ praelatusa Saganban Sziléziában, valamint a ságani kerület főpapja 1758 óta. Az iskola-tanács főigazgatója a császári királyi államokban 1778 óta, végre káptalani prépost Pozsonyban;

szül. 1724, jan. 6, Nagy-Glogau,

megh. 1788, máj 17, Pozsony.

Versuch, die Höhe des Riesengebirges zu bestimmen, Bresl. 1769. Erkenntniss u. Anwend. der verschiedenen Erdarten zur Verbesserung d. Ackerbaues, Leipzig, 1770. Vorschläge, wie Nordlichter zu beobachten, Sagan, 1771. Die Kunst, Thürme und andere Gebäude vor den schädli. Wirkungen

d. Blitzes zu bewahren, Bresl. 1771, Anleitungen, jede Art von Witterung in Karten zu bezeichnen u. s. w. Sagan, 1773. Anleit. zur Erkenntniss d. natürl. Dinge, Wien, 1778. Briefwechsel mit Lambert, vornehmlich d. Meteorologie betreffend (kiadatott Bernoulli által), Berlin, 1783. Geschichte d. hart. Winters 1783—84, Pressb. 1784. G. d. hart. Winters 1784—85, Ib. 1785. Wie weit gewährten wohl Gewitterableiter Sicherheit für umstehende Gebäude? Ib. 1787. Beitr. zu d. ökon. Nachr. d. Schles. patriot. Gesellsch. — Számos iskolai irat, katolikus imakönyvek stb.

22. Felker András. — Jezsuita, a bölcsészettanára Kassán;

szül. 1698, nov. 30, Szokolca,

megh. 1737, márcz. 21, Zsolna.

Arcaena naturae et artis, II. Pt. Cas-soviae 1734 és 35.

23. Fichtel János. — Ügyvéd, a szász nemzet gazdasági igazgatóságánál tollnok Erdélyben, főszámvévőszéki hivatalnok Bécsben (1762—1768), kincstári könyvvivő és (1778) kincstári tanácsos Nagy-Szebenben, (1785) vámjövédéki igazgató Bécsben és végre (1787) Erdélyországi kormányzószéki-tanácsos;

szül. 1732, szept. 29, Pozsoay,

megh. 1795, febr. 4, Nagy-Szeben.

Beitrag zur Mineralgeschichte von Siebenbürgen, 2 Bde. Nürnberg, 1780. (Az első kötet kiadott a Gesellsch. naturf. Fr. által Berlinben). Mineralog. Bemerk. von d. Karpathen, Wien, 1791. Mineralog. Aufsätze, Ib. 1794. Nachricht von einem in Ungarn neu entdeckten ausgebrannten Vulkan. (Schrift d. Gesellsch. naturf. Fr. in Berlin, II, 1793).

24. Fischer Dániel. — Orvos, Kézsmárk, azután Liptó- és Szepes megye tisztii orvosa. Tagja a „Leopoldin. Academie“-nek;

szül. 1695, nov. 9, Kézsmárk,

megh. 1746, szept. 18.

Commentationes physicae de calore atmosphaerico non a sole, sed a pyrite fervente deducendo, Bautzen 1722. De terra Tokayensi a chymicis quibusdam pro solari habita, Vratisl. 1732. Descriptio lapidum granatorum in Carpatho Scepusiensi inventorum (Brückmann F. E. Maghalla Dei-ében). Relatio de fulgure, tonitru et fulmine. De insolito quodam phaenomeno Kézsmarkini d. 10. Aug. 1717 visio (Bresslauer Sammlungen). — Feltalált számos gyógyszerési keveréket, pél-

dүүл: Pulvis Bezoardicus Késmarkiensis, Spiritus nitri Bezoardicus Fischerianus etc.

25. Fridvalszki János. — Jezsuita, a mennyiségtan tanára a kolozsvári főiskolában, azután, a rend feloszlatása után számos mineralogiai utazást tett Erdélyben, később szepesi kanonok, Liptó megyei főesperes és az ítélő-tábla ülnöke;

szül. 1740, decz. 13, Zólyom*,

megh. 1784.

Mineralogia magni Principatus Transsylvaniae, seu ejus metalla, semimetalla, sulphura, salia, lapides et aquae, Claudiopoli 1767. Dissertatio de Skumpia seu Cotino planta coriaria (Rhus Cotinus Lin.) cum diversis experimentis in Transsylvania institutis, Ib. 1773. Diss. de ferro et ferrariis Hungariae et Transsylvaniae, Ib. id.

* Szül. 1730, decz. 13, Pozsony.

26. Fuchs Vilmos. — Vegytudor, azután kémilő Agordoban Tyrolban, főbányaigazgató Selmecezen, magyar királyi miniszteri tanácsos és a magyar kohászati s pénzügyi osztály elnöke Pesten, végre a szerb bányászat igazgatója. A bécsi tudományos akadémia levelező tagja;

szül. 1802, Lőcse, Szepes megye,

megh. 1853, jan. 28, Belgrád.

Über d. Einfluss d. Gestalt d. Terrains auf d. Resultate barometr. u. trigonometr. Höhenmessungen, Wien 1843. Die Venetianer Alpen, Ib. 1844. Beiträge zur Lehre von d. Erzlagerstätten, Ib. 1846. Über die Lagerungsverhältnisse der venetianer Alpen (Sitzungsber. d. Wien. Acad. V. 1850).

27. Gabon Antal. — Jezsuita, a bölcsészettant adta elő Nagyszombatban, azután a győri főiskola és a nagyszombati s a kassai papnövelde igazgatója volt;

szül. 1677, febr. 16, Besztercebánya,

megh. 1735, máj. 6, Győr.

Physica exotica s. Secreta naturae et artis, Tyrnaviae 1717.

28. Gamauf Gottlieb. — A soproni evang. egyház esperese és lelkésze. Tanult Göttingában;

szül. 1772, jan. 13, Kőszeg, Vasm.*

megh. 1841, febr. 14, Sopron.

Erinnerungen aus Lichtenberg's Vorlesungen über Erleben's Anfangsgründe der Naturlehre, 3 Bände, Wien, 1808—12. Erinnerungen an Lichten-

berg's Vorlesungen über Astronomie, Ib. 1815. Erinnerungen an Lichtenberg's Vorlesungen über physikal. Geographie, Ib. 1819.

* Szül. jan. 12.

29. **Görgey Artúr.** — Miután az osztrák hadseregben hadnagysággá emelkedett, magát a tudományoknak adta (1845) s azután különösen a vegytant tanulmányozta Giessenben. 1848-ban mint kapitány belépett a honvédek közé, s később mint tábornok egyiké lett a magyar függetlenségi harcz fővezetőinek, a világosi fegyverletételig (1849, aug. 13), melytől kezdve mint magánzó él Klagenfurtban;

szül. 1818, febr. 5, Toporc, Szepesm.

Über die festen, flüchtigen, fetten Säuren des Cocosnussöls (Lieb. Ann. LXVI, 1848, és Abhandl. königl. Böhm. Gesellschaft és Sitzungsberichte d. Wien. Acad. 1848.)

30. **Graulich Vilmos József.** — Bölcsészettudor, magántanár a bécsi egyetemen és assistens a cs. kir. műegyetemen ugyanott;

szül. 1829, febr. 16, Pozsony.

Lehrb. d. Krystallographie (Miller's treatise on crystallography, lefordítva és kibővíve), Wien, 1856. — Bestimm. d. Winkels d. Opt. Axen mittelst d. Farberinge, angewandt auf d. prismat. Bleibaryt. (Sitzungsberichte der Wiener Acad. IX, 1852). Bestimm. d. Zwillinge in prismat. Krystallen mit Hilfe d. polarisirt. Lichts. (Ib. X, 1853). Untersuch. über d. zwei- und einaxigen Glimmer (Ib. XI, 1853). Bewegung des Lichts in opt. einaxigen Krystallen (Ib. XI, 1853 und XII, 1854). Über d. Grundgestalt d. Glimmers (Ib., XII). Beitrag zur Theorie der gemischten Farben (Ib. XII u. XIII, 1854). Über e. merkwürd. Krystallbild. am Salmiak (Ib. XV, 1855). Über d. Berechnung d. Reflexion d. Lichts an Zwillingflächen optisch. einax. Krystalle (Ib. XV, 1855, u. XIX, 1856; Denkschr. d. Wien. Acad. 1855 u. 1856; Pogg. Ann. LXXXVIII). Pekarerekkel: Das Sklerometer, ein Apparat zur genaueren Mess. d. Härte d. Krystalle (Ib. XIII, 1854). Handl.-l: Über den Zusammenhang zwischen Aendr. d. Dichten. u. Brechungs-Exponenten in Gemengen von Flüssigkeiten (Ib. XXV, 1857).

31. **Grossinger Baptista János.** — Jezsuita, a régi nyelvek

és humaniorák tanára a nagyszombati, bécsi és kassai rendiskolákban, végre lelkész Komáromban;

szül. 1728, szept. 27, Komárom,

megh. 1803, Komárom.

Diss. de terrae motibus regni Hungariae, etc. Jaurini 1783. Universa historia physica regni Hungariae, IX. Tomi. (de ebből a VII—IX kötet, mely az oryktographiát, mineralogiát és hydrologiát foglalta volna magában, kéziratban maradt.)

32. **Haberle Károly Constantin.** — B.tudor. Először tanár egy magánintézetben Celleben, azután mint két délporoszországi nemes udvarmestere több utazást tett, végre 1817-ben a növénytan tanára a pesti egyetemen;

szül. 1764, febr. 14, Erfurt,*

megh. 1832, máj. 31, Pest.**

Beob. über d. Gestalt d. Grund- oder Keim-Krystalle d. schörlartigen Berylls, 8°, Erfurt 1804. Beiträge zu einer allgem. Einleitung in d. Studium d. Mineralogie, 8°, Weimar 1805. Charakterisierende Darstellung d. gemeinnützigeren Mineralien, 8°, Ib. 1805. Kabinet von 106 Krystallmodellen, Ib. 1805. Das Mineralreich u.s.w., 8°, Ib. 1806. Meteorolog. Hefte, 3 St. 4°, Ib. 1810—12. Meteorolog. Lehrbuch, 8°, Ib. 1811. Neues geocentr. Planetarium, als ein meteorolog. Constellator u.s.w., 8°, Ib. id. Über Witterungsbeurtheilung und Erspähung u.s.w., 8°, Jb. 1811. Meteorolog. Jahrbuch, 2 Jahrg., Jb. 1811—12. Meteorolog. Aphorismen u.s.w., 8°, Jb. 1812. — Buchholz-l: Über d. Magnetit (Gehlen's Journal VIII, 1809). Ugyanezzel: Über den dichten Bitterkalk (Ib. IX, 1810). — Über d. ächt. ungar. Alaunstein (Schweigg. Journ. XXI, 1817). Beschreib. einer neuen Art Braunkohle. Egyebeket Neu phys. Abhandlung der Acad zu Erfurt (1805) és André Hesperus-ában. — Növénytanianak.

* született febr. 1.

** megh. jun. 1. Rablógyilkosok által lakásán meggyilkoltatott.

33. **Hadai Hadaly Károly.** — Bölcsészettudor. A felsőbb mennyiségtan tanára Nagyszombatban (1781), Győrött (1786), Pécssett, Pozsonyban s végre (1809) a pesti egyetemen. Levelező tagja a göttingai tudós társaságnak;

szül. 1743, Nagy-Sziget,

megh. 1834, jul. 19, Pest.

Elementa hydrotechnicae, Poseniae

1783 (7 kiadást ért). *Ars delineandi, coloribusque localibus adumbrandi aedem, Jaurini 1784. Anfangsgründe d. Mathematik, Pressb. 1791. Elementa Matheseos purae, Posoniae, 1798. Mechanica solidorum, Budae 1808. Toxotomia, seu scientia quemvis datum arcum circularum, angularumque rectilineum in quotquot aequas partes geometrice secandi, Budae 1820.*

34. **Hell (Höll) Miksa.** — Jezsuita; **Franz J.** csillagász segéde Bécsben (1745), azután tanár a lőcsei iskolában (1746—47); azután a menyiségtan tanára Kolozsvárt Erdélyben (1752—55) és attól kezdve csillagász az ujonnan állított csillagdában Bécsben, s 1755—57 az eröműtan tanára ugyanott. 1768—70 csillagászati utazást tett Wardoehuus-ba Norvégiába;

szül. 1720, máj. 15, Selmecz.*
megh. 1792, apr. 14, Bécs.

Elementa algebrae Joannes Rivelli magis illustrata etc., 8°, Vindobon. 1745. *Compendia varia praxeseos omnium operationum arithmeticarum etc.*, 8°, Claudiopoli 1755. *Elementa arithmeticae numericae et literalis*, 8°, Ib. 1755, Edit. III, Vindob. 1763. *Ephemerides astronomicae ad meridianum Vindobonensem*, 8°, Vind. 1757—86. (Ebben számos értekezés tőle, melyek lefordítottak **Jungnitz L. A.** által, ezen cím alatt: *Beitr. zur prakt. Astronomie*, 4 Bde. 8°, **Hirschberg** 1791—94). *Von d. Osterfeier*, 8°, Wien, 1761. *Anleitz. z. nützl. Gebrauch d. künstl. Stahlmagnete*, 8°, Ib. 1762. *Tabulae solares N. L. de la Caille cum supplemento etc.*, 8°, Ib. 1763. *Tabulae lunares T o b. Mayer cum supplm. etc.*, 8°, Ib. 1763. *De satellite Veneris*, 8°, Ib. 1765. *Diss. de transitu Veneris ante Discum solis die 3 Jun. 1769 Wardoehusii in Finnarchia observato*, Hafn. 1770. *Viennae 1770. De parallaxi solis ex observat. transitus Veneris anni 1769*, Ib. 1773. *Meth. astron., sine usu quadrantis... item sine notitia refractionis ope solius tubi instructi micrometro... elevationem poli... accuratiss. definire*, 8°, Ib. 1774. *Von d. wahr. Grösse, die d. Durchmesser. d. voll Mondes oder d. Sonne zu haben scheinen, wenn man ihn mit freiem Auge ansieht.* (Beiträge zu verschiedenen Wiss. Wien, 1775). *Aurorae borealis theoria nova* (Append. ad *Ephemerid. anni 1777*), Wien, 1776.

*Szül. május 13.

35. **Henisch György.** — Orvostudór, a gondolkodástan és

menyiségtan tanára az augsburgi gymnasiumban, s ugyanott könyvtárnok;

szül. 1549, apr. 25, Bártfa.

megh. 1618, máj. 31, Augsburg.

De numeratione multiplici, vetere et recenti, 8°, Aug. Vind. 1605. *Arithmetica perfecta et demonstrata*, 4°, Ib. 1605. *De asse et partibus ejus opusc.*, 8°, Ib. 1606. *Commentarius in sphaeram Procli Diadochi*, 4°, Ib. 1609. *Computus ecclesiasticus, cum calendario et prognostico tempestarum ex ortu et occasu stellarum*, 4°, Ib. 1609. — Orvosiak és nyelvészetiek.

36. **Hertl Ignác.** — Jezsuita, tanár a rendiskolájában Nagyszombatban, Bécsben és Pesten;

szül. 1703, jan. 1, Magyarország.,

megh. 1775, Kőszeg.

Elementa arithmeticae numericae et literalis, practicae et theoreticae, Cassoviae 1753.

37. **Holzeisen Antal.** — Jezsuita, tanár a rendiskolájában Nagyszombatban, Bécsben és Pesten;

szül. Bajorország,

megh. 1743, febr. 26, Pest.

Quaesita physica serio-curiosa de variis rerum naturalium experimentis, Dilingae 1710.

38. **Horváth Baptista János.** — Exjezsuita, az egresi sz. szűz Mária apátja Pesten, azelőtt a természettan tanára a nagyszombati egyetemen;

szül. 1732, jul. 13, Kőszeg,*

megh. 1799, okt. 20, Pest.**

Physica generalis et particularis, II. Tom. 1770 (többször kiadott). *Praelectiones mechanicae, III Pt.*, Budae 1782—84. *Theoria globi aërostatici*, Ib. 1783. *Summarium elementorum physicae perpolitum et novis experimentis auctum*, Ib. 1798. *Abhandlung von d. Statik u. Mechanik d. festen Körper, Hydrastatik, Hydraulik u. den von d. Aërostatik u. Pyrometrie abhängigen Maschinen* (Latinból fordította **Pasquich J.**) 2 Bde, Pest, 1785—87.

*Szül. jul. 13, vagy 20.

**megh. 1800, okt. 21.

39. **Izzó Baptista János.** Jezsuita, a bécsi Theresianum másodelnöke, (miután ebben 15 éven át a nemes ifjak felügyelője volt), azután az akadémia-épület igazgatója Pesten;

szül. 1721, aug. 29, Kassa,

megh. 1793, decz. 5. Bécs,

Tractatus de pyrotechnica et ballistica, 8°, Vindobonae 1766. Elementa architecturae civilis, 8°, Ib. 1769 (németül 1775). Architectura militaris, 8°, Ib. 1765 (franciául 1772-ben).

40. Jánosy Miklós. — Jezsuita, a bölcsészet tanára a kolozvári főiskolában Erdélyben ;

szül. 1701, júl. 28, Kolozsvár, megh. 1741, márcz. 19, Károlyvár.

Trigonometria plana et sphaerica cum selectis ex geometria et astronomia problematis, sinuum canonibus etc., Claudiopoli 1737.

41. Jaszlinszki András. — Jezsuita, tanár a nagyszombati főiskolában, azután ennek igazgatója, végre kanonok Rozsnyón ;

szül. 1715, szept. 1, Szinna, Kassa mellett, megh. a rend feloszlatása után.

Institutiones physicae generalis et particularis, H. Tom. Tyrnaviae 1757.

42. John József. — A mennyiség-tanára a prágai német főreáliskolában 1844 óta. Előbb segéd a térképelési igazgatóságnál Csehországban és 1827-től fogva többször mint mennyiség-tani s gyakorlati mér-tani segéd működött a prágai műegyetemen ;

szül. 1798, jan. 5, Károlyvár, Erdély.

Vorlesungen über Mathematik an der Realschule, 2 Bde. 8°, Prag 1849, a második kötet második kiadása ily cím alatt : Allgem. Grössenlehre Ib. 1856.

43. Jónás József. — A természetrajzi és műtani gyűjtemény őre a magyar nemzeti muzeumban ;

szül. 1787, Selmecz,

megh. 1821, febr. 1, Pest.

Ungarn's Mineralogie orycto-geognostisch und topographisch dargestellt, Pest, 1820. Vorkommen einiger Minerale in der Gegend von Schemnitz (Leonhard's Taschenbuch, 1816). Über einige ungar. Minerale (Schr. mineralog. Gesellsch. Jena, VI, 1825).

44. Kempelen János András Kristóf. — Tanár s azután igazgató a bécsi lovag-akademiában azután osztrák követségi titkár s történész, később hittudor, pápai apostoli itélőmester s végre pozsonyi kanonok ;

szül. 1716, Pozsony,

megh. 1752, júl. 17,

De cometis malorum nuntiis. 4°, Venetiis, 1748.

45. Kempelen Farkas. — Császári királyi valóságos udvari tanácsos és elládó a magyar királyi udvari kancelláriánál Bécsben ;

szül. 1734, jan. 23, Pozsony,

megh. 1804, márcz. 26, Bécs.

Mechanismus der menschl. Sprache, nebst Beschreibung seiner sprechenden Maschine, 8°, Wien 1791. (Megjelent francziául is.)

46. Kerekes Ferencz. — A vegytan és természetrajz tanára a debreczeni református főiskolában ;

szül., megh.

Betrachtungen über die chemischen Elemente, 8°, Pest, 1819.

47. Kéry Ferencz. — Jezsuita, tanár a nagyszombati főiskolában s segéd az ottani csillagdában (hol sokat foglalkozott távcső tükrök készítésével), azután praefectus Bécsben, a szerzet főnöke Pesten, a főiskoláé Nagyszombatban, Kassán s ismét Nagyszombatban stb. ;

szül. 1702, okt. 10, Kenyiszto, Zemplén,

megh. 1768, decz. 1, Nagyszombat.

Diss. astron. de cometa viso 1729 et 1730, Tyrnaviae 1736. Diss. phys. de corpore generatim deque opposito eidem vacuo, Ib. 1752. De motu corporum. Ib. 1753. De causis motuum in corporibus, Ib. 1754.

48. Kitaibel Pál. — Orvos-tudor, 1802-től 1811-ig a vegytan és növénytan tanára a pesti egyetemen, azután csupán a növénytan tanára, s ugyanitt a fűvészkert igazgatója 1816-ig, midőn nyugalomba lépett. 1794-től 1817-ig az egyetem költségén folyvást természettudományi utazásokat tett Magyarországon, s előadásokat soha sem tartott ;

szül. 1757. febr. 3, Mattersdorf, Sopronmegye,

megh. 1818, decz. 13, Pest.*

Über d. Bardfelder Mineralwasser, Kaschau, 1801, De aqua soteria thermarum Budensium, Budae 1804. Examen thermarum Budensium, Neosolii 1804. Diss. de terrae motu in genere ac in specie Moorensi 1800 (Tomcsányi A.-val) Budae, 1814. Hydrographica Hungariae (kiadva Schuster J. által) Ib. 1829. — Über d. Matragebirge. (Lit. Anzeiger für Un-

garn, 1799). Über die Mineralwässer zu Parád, Komitat Heves (Ib. id.) Analyse der Salatnyaer Mineralwasser (S c h e d i u s, Zeitschrift von und für Ungarn, II, 1802). Allgem. Ansichten der Oberfläche d. Bodens von Ungarn (Ib. III, 1803). — A Tellur felfedezésében való részvételéről (G e h l e n's Journal, I, 1803). Növény-taniak.

* Szül. 1747, febr. 3, megh. 1817, decz. 13 vagy nov. 13.

49. K l a u s I g n á c z. — Jezsuita, tanár a bécsi, győri, nagyszombati s kassai főiskolában, azután igazgató Beszterczebányán s más helyeken:

szül. 1717, aug. 30, Pozsony, megh. 1791, nov. 10, Pozsony.

Dialogi tres de celeritate gravium cadentium, Graecii 1754.

50. K l a u s M i h á l y. — Az előbbi testvére. Jezsuita, tanár a pesti s kassai főiskolákban, azután a természettan tanára a Theresianumban s a bécsi egyetemen; később Nagyszombatban, Kassán, Pesten és Győrött;

szül. 1719 jan. 26, Pozsony,* megh. 1792, decz. 1, Bécs.

Philosophia naturalis, seu Physica generalis et particularis, 2 Tom. 8°, Vindob. 1756. Bölcsészetiak.

* Szül. 1719, jan. 16.

51. K m e t h D á n i e l. — Kegyesrendi, bölcsészettudor, előbb segéd a budai csillagda igazgatója Pasquich mellett, 1812-től 1823-ig, azután az elméleti és alkalmazott mennyiségtan tanára, valamint vallás-tan tanító és exhortator a kassai királyi akadémián;

szül. 1783, jan. 15, Breznó-Bánya, megh. 1825, jun. 20, Kassa.

Observationes astronomicae in nova specula Montis Gerardi institutae et in calculum revocatae. Observ. astronomicae distantiarum a vertice et ascensionum rectarum stellarum quarundam Planetarum quos in specula Budensi montis Blocksberg institutae sunt, 4°, Budae 1821. Astronom. Beob. d. Zenithdistanzen u. geraden Aufsteigungen d. Fixsterne u. s. w., Ofen, 1823. Astronomia popularis, Ib. 1823. Pasquichet költött észleletek közlésével vádolta. (Z a c h., Corr. astron. IX, 1823), a mi azonban megczáfoltatott S c h u m a c h e r, E n c h e s és G a u s s által (Ast. Nachr. III).

52. L i e s g a n i g J ó z s e f. — Jezsuita, azután a mennyiségtan se-

gédtanára Grätzban (1742), a rhetorika tanára Linzben (1744), német hitszónok Komáromban (1749), a mennyiségian tanára Kassán (1751), azután (1752—56) a mennyiségian tanára a bécsi főiskolában s a jezsuita növendékek mellett és Socius Praefecti speculae astronomicae, végre Praefectus speculae astronomicae 1756-tól a jezsuitarend felosztatásig 1773-ig; ezután császári kormányzótanácsos keleti Galicziában és az út- s hidépítészet felügyelője a lengyel-osztrák tartományokban;

szül. 1719, febr. 12 (13), Grätz, megh. 1799, márcz. 4, Lemberg.

Tabulae memoriales arithmeticae, geometriae, trigonometriae et arithmeticae civilis et militaris, 4°, Viennae, 1754. Dimensio graduum meridiani viennensis et hungarici, 4°, Ib. 1770. A short account of the measurement of three degrees of latitude under the meridian of Vienna (Phil. Tr. 1768). Ezen fokmérésekről s az ő méréseiről Galicziában lásd Z a c h.: Monatl. Corr. IV, VI—IX és XXIII. — Dolgozatok S t e p l i n g Commenc. litt-ben.

53. L i p s i c s M i h á l y. — Jezsuita, tanár a rendiskolájában Grätzban, Kolozsvárt, Nagyszombatban, Kassán, Budán, Zágrában, és Győrött; végre a convictus kormányzója Győrött;

szül. 1703, szept. 19, Óvár, megh. 1766, aug. 23, Győr.

Algebra seu Analysis speciosa, Cas-soviae 1739. Statica de varietate et proprietatibus motus naturalis et artificialis cum methodo erigendi machinas iisque utendi, Ib. 1740. Hungaria coelestis, astronomiam et chronologiam in compendio exhibens, Ib. 1741.

54. K e r e k - G e d e i M a k ó P á l. Jezsuita, azután a logika és metaphysica tanára előbb Nagyszombatban, azután a bécsi egyetemen, a mennyiségian és természettan tanára a bécsi Theresianumban, az akadémia-tanács ülnöke Budán, ugyanott a bölcsészeti kar igazgatója, Sz. margiti apát, kanonok a váci püspökségnél és királyi tanácsos;

szül. 1723, jul. 9, Jász-Apáthi,* megh. 1793, aug. 19, Pest.

Compendiaria physicae institutio, Pt.

II, 8°, Vindobonae 1762—65, 2. Edit. 1766. Comp. matheseos institutio, 8°, Ib. 1764. Diss. de figura telluris, 4°, Olomut. 1767. Calculi differentialis et integralis institutio, 4°, Vinnæ 1764. De arithmetis et geometricis æquationum resolutionibus, 4°, Ib. 1770. Physikal. Abhandl. von d. Eigenschaften d. Blitzes u. d. Mitteln wider das Einschlagen, 8°, Ib. 1772, 2. Aufl. 1765. (A latin eredetiből Retzer J. által, mely csak 1773-ban jelent meg). Physikal. Abhandl. vom Nordlicht, 8°, Ib. 1773. (A „Beitr. zu verschiedenen Wiss., 8°, Wien, 1795“-ben is). Sätze aus dem Gleichgewicht der Körper, der Maschinenlehre und dem Wasserbau, 8° Ib, 1773. (Latinul is). Elementa matheseos purae, 8°, Budae 1778. Elementa geometriæ purae, 8°, Jb. 1778. Dissertationes physicae, 8°, Ib. 1781. De atmosphaera lunæ, Ib. 1781.

* Szül. 1724, júl. 18.

55. Martinovics Ignác József, — Bölcsész és hittudor, a kísérleti természettan s eröműtan tanára a leMBERGI egyetemen;

szül. Pest,

megh. 1795, máj. 20, Buda.*

Diss. de micrometro etc., 4° Lemberg, 1784. Diss. de altitudine atmosphaerae ex observationibus astronomicis determinata, 4°, Ib. 1785. Praelectiones physicae experimentales, T. I, Ib. 1787. Versuche über d. Knallgold (Crelle's Ann. 1790). Chem. Untersuch. des galizischen Bergöls (Ib. 1791). Über d. Grundstoffe d. Laugensalze (Ib. id.). Salpeterartiges Bernstein-salz (Crelle's Beitt. IV, 1790). Über eine neue Luftpumpe u.s.w. (Ib. V. 1794). Über d. Ursprung der im Wasser befindl. Luft (Ib. id.).

* Mint hazaáruló lefejeztetett.

56. Madarassy. — (Lásd Eszterházy).

57. Mártonffy Antal. — (L. Batthyány).

58. Matsko János Mátyás. 1745-től 1755-ig tanár a thorni gymnasiumban, azután nevelő Stolberg grófi családnál, azután 1761 meny-nyiségtan tanár Rintelnben és 1767 Casselben;

szül. 1721. decz. 5, Pozsony,

megh. 1796, nov. 19, Cassel.*

Generaliore meditaciones de machinis hydraulis, 4°, Lemgoviae 1761. Theoria jactus globorum majorum igniarium, 4°, Berol. 1761. Examen quaestionis, utrum

leges mechanicæ motus veritates sint necessariae an contingentes, 4°, Rintel. 1762. Theoria virium, quas mechanica considerat, 4°, Ib. 1765. Methodus radices æquationum inveniendi, 4°, Ib. 1766. Rogerii Cotes Opuscula miscellanea, cum præfatione edidit, 8°, Lemgoviae 1768. Anzeige d. bevorstehenden Durchganges d. Venus durch die Sonne, 4°, Ib. 1769. Observationes astronomicæ, 4°, Ib. 1770 et 1781. De pictura lineari, quam perspectivam dicunt, 4°, Ib. 1772. Diss. de mola in usus fabricæ vasorum porallanorum extracta, 4°, Ib. 1772. Nachricht v. einer grossen Schnellwaage, die im Casselschen Zeughause aufbewahrt wird, 4°, Ib. 1781. Progr. quo prostaphæresis inventori suo Ch r. Rothmanno etc. vindicatur, 4°, Ib. 1781. Beob. des Saturn's 20. Okt. 1789, 8°, Jb. 1789. Einige Aufss. in den Rintelschen Anzeigen und d. Cassel. polit. Zeitung.

* Megh. nov. 22-én.

59. Meissner Pál. — Gyógyszerész-mester, a műszaki vegytan tanára a bécsi műegyetemen 1815-től (az intézet alapításától) több évig; azután elbocsátott;

szül. 1778, márcz. 23, Medgyes, Erdély,

Vorschläge zur Verbesserung pharmaceutischer Operationen, 8°, Wien, 1814. Die Aräometrie in ihrer Anwend. auf Chemie u. Technik, 2 Thle fol., Ib. 1816. Handbuch d. allgem. u. techn. Chemie, 5 Bde. 8°, Ib. 1819—33. Die Heizung mit erwärmter Luft, 8°, Ib. 1821, 3. Aufl. 1827. System d. Heilkunde usw., 8°, Ib. 1832. Chem. Aequivalenten- oder Atomenlehre, 8°, Ib. 1834 u. 1838. Neues System der Chemie, 3 Bde., 8°, Ib. 1835—38. Justus Liebig, Dr., Prof. d. Chemie zu Giessen usw., analysirt, 8°, Ib. 1844. Über d. eisenhalt. Mineralquellen zu Carlsbrunn in österr., Schlesien usw. (Schweigg. Journ. LXI. 1831.)

60. Nendtwich Károly. — Orvostudor, 1843-től 1847-ig a vegytan tanára a pesti iparegyesületnél, később a királyi József-ipariskolánál 1854-ig s azóta, a mint ezen intézet cs. k. műegyetemé alakítottán, Budára tétetett, ezen is.

szül. 1811, decz. 31, Pécs.

Enumeratio plantarum in territorio Quinque-Ecclesiensi sponte crescentium, praemisso tractatu generali de natura geognostica montium deque situ, climate et vegetazione ejusdem regionis, Budae, 1836.

Az életműtlen műipari vegytan alapismertetei, Pest, 1845. Grundriß der allgem. techn. Chemie usw., 3 Bde. 8°, Ib. 1854. Amerikai utazásom, 2 kötet, 1857. — Az úrvölgyi és rézbányai arragonitról. (Németre fordította Z i p s e r C. A. a magyar természetvizsgálók által Besztercebányán (1846) tartott 3-ik gyűlés Évkönyveiből). Der Bergtheer von Muraköz u. Hagymádfalva in chemisch-technischer Beziehung. (A német természetvizsgálók 1844-ben Gratzban tartott 21-ik gyűlés Évkönyvei). Analyse des Metronsteins von

Milyena in Croaticen. (Magyarul a kir. m. természetudományi társulat évkönyveiben, I. kötet, 1841—45). Az iváni kőesőről, (ugyanabban). A budai Hildegarde-forrás vegyelemzése (Ib. III köt., németül, Pest, 1858). Az Erzsébet-forrás vegyelemzése. (Ib. id.) A Borsod-tapolczai ásványvizek vegyelemzése. (Ib. id.) Ungarn's Steinkohlen in chem.-techn. Beziehungen. (A bécsi akadémiai Sitzungsberichte 1852-ben, magyarul 1851). Számos kisebb értekezés a magyar tud. akadémia Értesítőjében és a természetbarátok közlönyében Bécsben.

(Vége a jövő füzetben.*)

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

VULKÁNI TÜNEMÉNYEK 1870-BEN.

F u c h s C. W. C. tanártól megjelent folytatólag a múlt év vulkáni tüneményeinek összeállítása, melyből álljanak itt a legkiválóbb adatok. Az év második fele, a háboru miatt, nem volt kedvező az adatok gyűjtésére, a mint az különösen a földrengések havonkénti összegéből kitűnik; a lapok ugyanis, melyek útján a legtöbb vulkáni tünemény köztudomásra jut, fontos napi eseményekre irányozván figyelmüket, kisebb természeti tüneményeket nem vesznek ilyenkor tekintetbe. A múlt évről összesen 9 vulkáni kitörés van följegyezve. A Santorin vulkánjának április 25-én oly hevés kitörése volt, hogy a négy év alatti kitörések közt legerősebbnek tartják. A rég kihűlt és megmeredt láva iszonyú dörgés között magasra vettetett s darabjai $1\frac{1}{4}$ tengeri mértföldnyire is elrepültek. Junius 2-án volt az utolsó heves fölrobbanás. Az utolsó kitörés 1707-től 1712-ig tartott, épp annyi ideig, mint a mostani kitörés, mely 1866-ban kezdődött. — Mexikóban még mindig új és új vulkánok tünedeznek fel. Múlt évben Pochutla és Ceboruco nevű új vulkánok kezdtek működni; utóbbi febr. 21-én tört ki borzasztó robbanással. A Vezuvon csak gőzkitörés volt, mely márcziusban kezdődött s szeptember-

ben működésének tetőpontját elérte. Az Aetnán jelentékenyebb kitörés volt, a láva Paterno és Bronte irányában folyt. — *Földrengés* 131 van följegyezve, melyek következőleg oszlanak meg az egyes hónapokra: Januárban volt 14, februárban 20, márcziusban 16, áprilisban 12, májusban 18, júniusban 12, júliusban 8, augusztusban 3, szeptemberben 5, októberben 15, novemberben 3, decemberben 4. — Magyarországról a következő 9 földrengés van följegyezve. — Jan. 5-én reggel élénk és sokáig tartó földr. N.-Szombatban, Nádas és Pozsony vidékén. Pozsonyban oly erős volt, hogy kémények dőltek le és falak repedeztek meg. Febr. 2-án Bihar-Zsadányban 6 órakor reggel, földalatti morajjal. — Febr. 12-én 6 óra 10 perczkor este erős földr. Jászberényben, nyugot-keleti irányban. Február 28-án 12 $\frac{1}{4}$ -kor délben Fiumében s egyúttal egész Istriában. — Márcz. 1-én 9 óra este messze terjedő földr. Istriában és a magyar tengerparton. Fiumében két lökést éreztek. Márcz. 2-án éjjel ismétlődött a földr. Junius 30-án Alcsúthon erős földr. — Szept. hóban földrengések Czegléd és Abony vidékén. — Decz. 21-én 10 perczig tartó földr. Técsőn és Marmaros-Szigeten. Nagy pusztításokat okozó földrengés is elég számos volt a múlt év-

*) A kötet végén, a hibaigazítások között Bachmann Józsefről (V. ö. 450. l.) még ezek állanak: „Még 1858-ban élt mint tanár a prízibami bányászati akademián. Halálának híre vagy a bécsi lapok koholmánya, vagy a nevek összezavarásából eredt.”